

વીર સંવત ૨૪૯૨, મહા વદ ૧, રવિવાર

તા. ૬-૨-૧૯૬૬, ગાથા ૧૦ થી ૧૨. પ્રવચન નંબર-૧૮

આ ‘દૌલતરામજી’ કૃત ‘છ ઢાળા’ છે. ત્રીજી ઢાળનો દસમી ગાથાનો ભાવાર્થ છે. આમાં ૫૮ પાનું છે. અર્થ આવી ગયો છે, ભાવાર્થ બાકી છે. જુઓ ! શું કહે છે ? જુઓ ! ભાવાર્થ છે. આમાં શું અધિકાર છે ? કે, આ આત્મા છે ને ? દેહથી જુદો આત્મા (છે) એ આત્માનું અંતરમાં વસ્તુ સ્વરૂપ એવું છે કે અંતરમાં અતીન્દ્રિય આનંદ ને જ્ઞાન ને શાંતિ ભરેલી છે. આ દેહમાં આત્મા છે ને ? આ દેહ તો જડ માટી જડ છે, ધૂળ છે. એમાં રહેલું આત્મતત્ત્વ છે એમાં અનંત શાંતિ, અતીન્દ્રિય આનંદ ને જ્ઞાન, દર્શન ને બળ ભરેલું તત્ત્વ છે. એ તત્ત્વનો અંતરમાં સમ્યગ્દર્શન પ્રગટ કરી અને શુદ્ધ ચૈતન્યમૂર્તિ છું એમ અંતરમાં વિશ્વાસમાં લાવી અને તેના તરફનો પ્રયત્ન કરવો. શુદ્ધતા જે ભરી છે તેને પ્રગટ કરવાની એનું નામ આત્મતત્ત્વની શ્રદ્ધા, આત્મતત્ત્વનો મોક્ષમાર્ગ (છે) અને પૂર્ણ શુદ્ધતા પ્રગટ થાય તેને મોક્ષ કહે છે. આ દુનિયાની કેળવણીથી આ જુદી કેળવણી છે. એણે અનંતકાળમાં એ કર્યું નથી.

અહીં એ પહેલી વાત આવી છે, જુઓ ! ‘મોક્ષનું પરમ સ્વરૂપ ઓળખી તેને પોતાનું પરમહિત માનવું,...’ આ આત્મા છે, આ દેહ તો જડ છે છૂટી જાય છે, એને ખબર છે કે આ કંઈ આત્મા નથી. અંદર કર્મ જેને કહીએ, આઠ કર્મ, પ્રારબ્ધ જેને કહીએ એ પણ જડ કર્મ છે, એ કંઈ આત્મા નથી. એમાં પુણ્ય અને પાપના ભાવ શુભ-અશુભ રાગાદિ થાય છે એ તો વિકાર છે. એ વિકાર રહિત આત્માની ચીજ આનંદસ્વરૂપ શુદ્ધ છે એનું ભાન કરીને એની પૂર્ણ આનંદ દશા આત્મામાં પ્રગટ કરવી એને મોક્ષ દશા કહે છે. એ જીવને પરમહિત છે. એ હિતનું કારણ એ આનંદ છે.

આત્માના સ્વભાવમાંથી શુદ્ધતા પ્રગટ કરી, પરમ અતીન્દ્રિય આનંદસ્વરૂપ આત્માની વર્તમાન દશામાં સ્વભાવમાં છે એવી વર્તમાન દશામાં અંતર્મુખના સ્વભાવનું ધ્યાન કરીને પૂર્ણાનંદની પ્રાપ્તિ કરવી એ જીવનું સુખરૂપ પરમ ધ્યેય અને હિત છે. સમજાણું કંઈ ? એ વિના બધું ધૂળધાણી છે. ભાઈ ! આત્મા અંદરમાં સર્વજ્ઞ પરમેશ્વર

જેને એક સેકંડના અસંખ્ય ભાગમાં ત્રણકાળ ત્રણલોકનું જ્ઞાન, આત્માના જ્ઞાનમાં પરમ જ્ઞાન થતાં બધું જાણી ગયું. એવા ભગવાન પરમેશ્વરે જે આત્મા અને એની મોક્ષ દશા જે જોઈ, જાણી, કહી એ આ જગતને આત્માની દશા પરમ હિતકર છે એમ એણે જાણવું જોઈએ.

પુણ્ય-પાપના ભાવ આદિ થાય એ હિતકર નથી. આ બાહ્યની સંયોગી ચીજો આ ધૂળ-પૈસા, બાયડી, છોકરા, કુટુંબ એ તો પર છે, એ કંઈ હિતકર નથી. આત્મામાં આત્મા અને જડ બે જુદા છે એમ જાણવું અને જાણીને પોતાનો પોતા માટે પ્રયાસ કરવો અને પરને જાણીને તેનાથી ઉદાસ થવું. એવું જડ અને આત્મા બેના જ્ઞાનપણામાં જાણપણાનું આ પ્રયોજન છે. પછી આત્મામાં પુણ્ય અને પાપના ભાવ શુભ-અશુભભાવ થાય એ આસ્રવ છે, એ અહિતકર છે, એ અહિતકર છે, આદરણીય નથી. કેમ કે પુણ્ય અને પાપના ભાવ દુઃખરૂપ છે. ભારે વાત. એ દુઃખરૂપ છે, સંયોગ દુઃખરૂપ નથી. બહારનો પદાર્થ દુઃખરૂપ નથી. આત્મા પોતાના આનંદ સ્વરૂપને ભૂલી અને જેટલો પુણ્ય અને પાપનો, શુભ અને અશુભનો ભાવ કરે (એ દુઃખરૂપ છે). એ આપણે માથે આવી ગયું છે. સમજાણું કાંઈ ? આસ્રવ દુઃખકારી આવ્યું હતું ને ? ‘યે હી આતમકો દુઃખ-કારણ, તાતૈં ઇનકો તજિયે;’ નવમી ગાથામાં છે ને ? ‘યે હી આતમકો દુઃખ-કારણ, તાતૈં ઇનકો તજિયે;’ આત્મામાં જે શુભ અને અશુભભાવ વિકાર થાય એ દુઃખનું કારણ છે, બાહ્ય ચીજ દુઃખનું કારણ નથી. આ શરીર, પૈસા સુખનું કારણ પણ નથી અને દુઃખનું કારણ પણ નથી.

આત્મામાં અતીન્દ્રિય આનંદ (ભર્યો છે), સચ્ચિદાનંદ સ્વરૂપ આત્મા છે. સત્ નામ શાશ્વત, જ્ઞાન અને આનંદનો ભંડાર આત્મા છે. એની એણે અનંતકાળમાં ખબર કરી નથી. એની ખબર કરીને એના જ્ઞાનમાં જે કંઈ વિપરીત પુણ્ય અને પાપના ભાવ થાય એને એણે દુઃખના કારણ જાણવા જોઈએ. દુઃખના કારણ જાણે તો એને છોડે અને આત્મા પરમાનંદ મૂર્તિ છે એની શ્રદ્ધા-જ્ઞાન કરે તો એ સંવર (થાય અને) એ સુખરૂપ છે, એ ઉપાદેય છે, ગ્રહણ કરવા લાયક છે (એમ માને) તો એને આદરે અને પૂર્વના કર્મ અને અશુદ્ધતાને ટાળવા શુદ્ધતાની એકાગ્રતા કરે એને નિર્જરા કહે છે. એ નિર્જરા હિતનું કારણ છે અને પૂર્ણ શુદ્ધિ પરમહિત છે.

મુમુક્ષુ :- આવી ચોખ્ખી...

ઉત્તર :- આવી ચોખ્ખી છે ને ? જુઓને ! આપણે આવી ગયું છે કે નહિ ? ભાઈ ! આમને તો આખું મોઢે છે. આ એમની માટે તો માંડી હતી પણ પંદર દિ' મોડા આવ્યા. અહીં તો અમારે ટાઈમસર ચાલતું હોય. ઇ કહી ગયા હતા કે, આના વ્યાખ્યાન કરવા. કીધું હતું કે નહિ એણે ? અને (બીજા એક બહેન) કહી ગયા હતા કે, 'છ ઢાળા' વ્યાખ્યાન કરે તો ઠીક. અહીં તો અમારે ટાઈમ થઈ ગયો હતો એટલે અમે તો શરૂ કરી દીધું. કહો, સમજાણું આમાં ?

ભગવાનઆત્મા એ તો અતીન્દ્રિય આનંદની કાતળી છે. કેમ બેસે ? આનંદ કાંઈ બહારમાં નથી. પૈસામાં, ધૂળમાં, બાયડી, છોકરા, કુટુંબ, આબરુ, હજારા... હજારા એટલે આ મકાન, એમાં ક્યાંય સુખ નથી. તેમ એ સુખનું નિમિત્ત પણ નથી. ભગવાનઆત્મા અતીન્દ્રિય આનંદસ્વરૂપ છે પૂર્ણાનંદ સ્વરૂપ છે એનો ભરોસો કરી અને પૂર્ણ મોક્ષની દશાને પ્રગટ કરવી એનું નામ પરમહિત છે. કહો, સમજાણું કાંઈ ? ઇ 'મોક્ષનું સ્વરૂપ ઓળખી તેને પોતાનું પરમહિત માનવું....'

'આઠ કર્મોનો સર્વથા નાશ થવા પૂર્વક આત્માની જે સંપૂર્ણ શુદ્ધ અવસ્થા....' જુઓ ! અવસ્થા છે, મોક્ષ એક આત્માની અવસ્થા છે. મોક્ષ એ ગુણ નથી. આત્મામાં ગુણ તો પૂર્ણ પૂર્ણ આનંદ મોક્ષસ્વરૂપ જ પડ્યો છે. શક્તિરૂપે આત્મા આનંદ છે, આનંદ છે એ તો ત્રિકાળ મુક્તસ્વરૂપ જ છે. એની આનંદદશા પ્રગટ કરવી એનું નામ મોક્ષ કહેવાય છે. મોક્ષ કોઈ બીજી ચીજ નથી. તેથી તો કહ્યું છે ને, ભાઈ ? ભાઈ ! એમાં આવ્યું હતું ને ? 'સકલ કર્મતેં રહિત અવસ્થા,' એ અવસ્થા છે, ગુણ નથી. 'સો શિવ, થિર સુખકારી,' શું કીધું ? આત્મામાં કર્મનો નાશ કરી અને પરમાનંદની પૂર્ણ દશા પ્રગટ કરવી એ સ્થિર એટલે અવિનાશી. જુઓ ! 'અવસ્થા અવિનાશી અને અનંત સુખમય છે.' એ જ આત્માની પૂર્ણ આનંદ દશા અવિનાશી એટલે સ્થિર રહેનારી (છે). આ બધું (બહારનું) સ્થિર નથી, કહે છે. સંવર, નિર્જરા એક સમયની અમુક પર્યાય છે. આ તો પછી એમ ને એમ સ્થિર રહેશે. તેથી 'સ્થિર' શબ્દ વાપર્યો છે.

પુણ્ય-પાપભાવ એ તો દુઃખરૂપ અસ્થિર છે, બાહ્ય સંયોગો અસ્થિર છે, મોક્ષનો માર્ગ પણ કાયમ રહેતો નથી, એ તો મોક્ષ થાય ત્યાં સુધી થોડો કાળ રહે. મોક્ષ

થાય એટલે એ એમ ને એમ સ્થિર રહે છે. આત્માની શુદ્ધ આનંદદશા પ્રગટ થતાં એ દશા સ્થિર (રહે છે). જ્યારથી પ્રગટ થાય તે અનંત કાળ એ દશા રહે છે. સ્થિર અને અનંત સુખમય, પાછી. છે ને ? પાઠમાં જ એ બધું છે. જુઓ ! સ્થિર સુખ. એનો જ અર્થ કર્યો છે. ‘શિવ, ધિર સુખકારી’. કલ્યાણસ્વરૂપ અને સુખનું કારણ અને અવિનાશી. મોક્ષદશા જ એક આત્માને પ્રગટ કરવાલાયક છે, બાકી કાંઈ કરવા જેવું નથી, એમ કહે છે. સમજાણું કાંઈ ?

‘આ પ્રકારે સામાન્ય અને વિશેષરૂપથી સાત તત્ત્વોની અચળ શ્રદ્ધા કરવી તેને વ્યવહાર-સમ્યક્ત્વ (સમ્યગ્દર્શન) કહે છે.’ કેમકે આત્મા અનંત આનંદાદિ સ્વરૂપ મહાન અનંત ગુણનો પુંજ (છે), એનું અંદર નિર્વિકલ્પ રાગ વિના આત્માના અનુભવની શ્રદ્ધા કરવી, અનુભવીને શ્રદ્ધા કરવી એનું નામ નિશ્ચય સમ્યગ્દર્શન છે. એનું નામ સાચું સમ્યગ્દર્શન છે. સર્વજ્ઞ વીતરાગ પરમાત્મા તીર્થંકરદેવ ત્રિલોકનાથ પરમેશ્વર તીર્થંકરદેવ જિનવરે એમ કહ્યું છે કે, ભાઈ ! અંદર આત્મા પૂર્ણ આનંદ અને શાંતિનો સાગર છે ને ! એવા આત્માની અંતર્મુખ થઈને, સ્વસન્મુખ થઈને પરથી વિમુખ થઈને સ્વભાવની સન્મુખની રાગ વિનાની વીતરાગી શ્રદ્ધા સ્વભાવમાં કરવી એનું નામ નિશ્ચય સમ્યગ્દર્શન છે. એ સાચું દર્શન છે, એ મોક્ષનું કારણ છે, સંવર-નિર્જરારૂપ છે અને સુખરૂપ છે. એ નિશ્ચય સમ્યગ્દર્શન મોક્ષનું કારણ છે, સંવર-નિર્જરારૂપ છે, વર્તમાન સુખરૂપ છે. સમજાણું કાંઈ ? એની સાથે આ સાત તત્ત્વની ભેદવાળી શ્રદ્ધા (છે) એ શુભરાગરૂપ છે, વિકલ્પરૂપ છે, નિમિત્તરૂપ-નિશ્ચય મોક્ષમાર્ગને નિમિત્તરૂપ છે, બંધનું કારણ છે, ખરેખર તો એ દુઃખરૂપ છે. છતાં નિશ્ચય સમ્યગ્દર્શનના ભાનમાં એને આવા સાત તત્ત્વના ભેદનો વિકલ્પ, સર્વજ્ઞ ભગવાને કહેલા તત્ત્વોનો (હોય છે). સર્વજ્ઞ ભગવાને કહેલા તત્ત્વો, અજ્ઞાનીઓએ કહેલા નહિ. પરમેશ્વર વીતરાગદેવ, જેને એક સેકંડના અસંખ્ય ભાગમાં ત્રણકાળ ત્રણલોક જાણ્યા છે, એવા ભગવાને કહેલા જીવ, અજીવ, આસ્રવ, સંવર, નિર્જરા, બંધ અને મોક્ષની, સાત તત્ત્વની વ્યવહારે અચળ શ્રદ્ધા કરવી એનું નામ વ્યવહાર સમ્યગ્દર્શન છે. એટલે કે એનું નામ શુભઉપયોગ છે. એટલે કે નિશ્ચય સમ્યગ્દર્શન એ શુદ્ધ પરિણતિ છે. ત્યારે આ વ્યવહાર સમ્યગ્દર્શન અશુદ્ધ, શુભરાગરૂપ પરિણતિ-પર્યાય છે. આહા...! કેટલું ભર્યું છે ! ગાગરમાં સાગર

ભરી દીધો છે, લ્યો ! સમજાણું કાંઈ ?

કહે છે, ‘જિનેન્દ્રદેવ વીતરાગી (દિગંબર જૈન) ગુરુ...’ સંત ‘અને જિનેન્દ્ર પ્રણીત અહિંસામય ધર્મ...’ એ પણ વ્યવહાર સમ્યગ્દર્શનનું કારણ એટલે ત્રણનું યથાર્થ શ્રદ્ધાન, ‘એ ત્રણનું યથાર્થ શ્રદ્ધાન વ્યવહાર સમ્યગ્દર્શન કહેવાય છે.’ એ નિશ્ચય આત્માનું ભાન, સમ્યક્ હોય ત્યારે વ્યવહાર

સમ્યગ્દર્શનમાં આવો શુભરાગ એને હોય છે. સાચા સર્વજ્ઞદેવ, નિર્ગ્રંથ વીતરાગી દિગંબર મુનિ, ભાવલિંગી અને બહાર દ્રવ્યલિંગ નગ્ન. અને બાહ્યમાં અહિંસા ધર્મ જે ભગવાન પરમેશ્વરે કીધો કે રાગ વિનાની દશા-અહિંસાની ઉત્પત્તિ થાય એને ભગવાને ધર્મ કહ્યો. એવા દેવ-ગુરુ અને ધર્મની શ્રદ્ધા (થાય) તેને

શુભરાગરૂપ વ્યવહાર સમ્યગ્દર્શન (કહેવાય છે). અશુદ્ધ પરિણતિને અનુકૂળ નિમિત્ત-નિશ્ચય સમ્યગ્દર્શનમાં આવું અનુકૂળ નિમિત્ત વ્યવહારે દેખીને એને વ્યવહાર સમકિત કહ્યું છે. સમજાણું કાંઈ ?

મુમુક્ષુ :- વ્યવહાર માર્ગ જુદો..

ઉત્તર :- ઇ આખો જુદો જ અર્થ કરે છે. એ નિયતને હેતુ, નિમિત્ત કહે છે. વ્યવહારનયથી નિમિત્ત છે, વ્યવહારનયથી સાધન છે, વ્યવહારનયથી કારણ છે. ખરેખર એ નથી. એ તો વ્યવહારથી નિશ્ચય થાય એમ કહે છે. એ વાત જ જૂઠી છે. નિર્વિકલ્પ ભગવાનઆત્માની શ્રદ્ધા, રાગ વ્યવહાર હોય તો એનાથી થાય એમ હોઈ શકે નહિ. સમજાણું કાંઈ ? તેથી નિયત હેતુ કહ્યો છે ને ? નિમિત્ત કીધું છે. નિયતનો, નિશ્ચયનો હેતુ-કારણ (કહ્યું છે). કારણ એટલે વ્યવહાર કારણ છે. વ્યવહાર કારણનો અર્થ-નિમિત્તની એવી અનુકૂળતા સાચી સમ્યગ્દર્શન દશા હોય ત્યાં એને આવા જ વ્યવહારના નિમિત્તના વિકલ્પો શુભરાગરૂપ એની દશામાં હોય છે. એથી એને વ્યવહાર કહ્યો. ખરેખર એ સમ્યગ્દર્શન છે જ નહિ. કારણ કે સમ્યગ્દર્શન એ શ્રદ્ધાગુણની

પર્યાય છે. આ વ્યવહાર સમ્યગ્દર્શન એ શ્રદ્ધા ગુણની પર્યાય નથી, એ તો શુભરાગ છે. આ બધું સમજવું, માણસને ધંધા આડે, ખાવા-પીવા આડે, પાપ કરવા આડે નવરાશ ન મળે. ભાઈ ! નવરાશ ન મળે. (આ ભાઈ) હમણા લખે છે. લખીને પછી કોને મોકલવું છે ? કહો, સમજાણું ?

ભગવાનઆત્મા એકલો ચૈતન્યપિંડ અને આનંદનો રસ પૂર્ણ સામાન્ય એક સ્વરૂપની અંતર્મુખની સમ્યગ્દષ્ટિ (થાય) તેને નિશ્ચય સત્યદષ્ટિ કહે છે, એને સંવર, નિર્જરા કહે છે. એમાં જોડે આવો ભાવ (હોય છે). સાચા સર્વજ્ઞ પરમાત્માએ કહેલા સાત તત્ત્વોના ભેદવાળો શ્રદ્ધાભાવ વ્યવહારે અનુકૂળ દેખી, પૂર્ણ વીતરાગતા નથી એટલે આવો શુભરાગ, અશુદ્ધ પરિણતિરૂપ હોય છે. એને નિમિત્ત તરીકે નિશ્ચયનું નિમિત્ત તરીકે કારણ કહેવામાં આવે છે. સમજાણું કાંઈ ?

‘તેને નીચે જણાવેલા આઠ અંગો સહિત ધારણ કરવું જોઈએ. વ્યવહાર સમકિતનું સ્વરૂપ આગળ ગાથા ૨-૩ના ભાવાર્થમાં સમજાવ્યું છે. નિશ્ચયસમકિત વિના...’ એટલે આત્મા નિશ્ચય નિર્વિકલ્પ શ્રદ્ધાના ભાન વિના વ્યવહાર સમકિતને વ્યવહાર સમકિતપણું કહેવાતું નથી. માલ વિના કોથળો કોનો ? એમ કહેવાતું નથી. આ કોથળો કોનો ? ચોખાનો, ઘઉંનો કે દાળનો ? માલ નાખ ત્યારે કહેવાય કે, આ ચોખાનો કોથળો. કોથળો તો કોથળો છે. સમજાણું કાંઈ ? એમ નિશ્ચય સમ્યક્ માલ હોય તો એનો નિમિત્ત કોથળો આ વ્યવહાર સમકિત એને કહેવામાં આવે છે. આમ વાત છે. સમજાણું કાંઈ ? માલ વિના કોથળો કહેવો કોને ? એ તો એકલી બોરી કહેવાય, બોરી. ચોખાનો કોથળો, દાળનો કોથળો, સાકરનો કોથળો કોને કહેવું ? માલ વિના એકલી ગુણી કહેવાય. કહો, સમજાણું આમાં ? આ તો આ ભાઈને આખું કંઠસ્થ છે. ઘણા વર્ષથી એને .. છે, કેટલી વહેંચાઈ ગઈ છે. એમણે કેટલી વહેંચી ? ૧૫,૦૦૦ વહેંચી છે. હવે આ વ્યાખ્યાન થયા. કહો, સમજાણું કાંઈ ? આ થાય છે ને, આ વ્યાખ્યાન થાય છે આખું, જુઓને ! આ અઢારમું વ્યાખ્યાન છે. પોષ વદ ૧૦ રવિવારે શરૂ કર્યું છે. આ રવિવાર આવ્યો, ૨૨ દિવસ થયા ને ? એમાં ત્રણ દિ’ બંધ હતું. કહો, સમજાણું કાંઈ ?

ભગવાનઆત્મા માલ.. માલ.. માલ જેમાં ભર્યો છે. આત્મામાં અનંત આનંદ,

અનંત જ્ઞાન, અનંત દર્શન... એક એક ગુણ અનંત. અનંત પ્રભુતા, અનંત સ્વચ્છતા, અનંત વિભુતા, અનંત કાર્ય થાય તેવું કારણ, અનંત કારણ થાય એવી કરણરૂપ શક્તિ (પડી છે). સમજાય છે ? એવા અનંત અનંત ગુણ. પણ જેનો સ્વભાવ એને અંત શું કહેવો ? એવો ભગવાન, વસ્તુ આત્મામાં એવો અનંત સ્વભાવભાવ અનંત માલ પડ્યો છે. એની અંતરમાં પરથી વિમુખ થઈ, પરની, રાગાદિની ઉપેક્ષા કરી શુદ્ધ સ્વભાવની અપેક્ષા એટલે એના ઉપર દૃષ્ટિ કરી અને એકત્વબુદ્ધિમાં આત્માની દૃષ્ટિ, અનુભવ થવી એને સાચું સમકિત, મોક્ષનું સાક્ષાત્ કારણ, એ પોતે જ મોક્ષમાર્ગ (છે) એમાં વ્યવહાર સમકિત હોય. સાથે હોય છે ખરું. પૂર્ણ વીતરાગ ન હોય (ત્યારે) ભગવાને કહેલા છ દ્રવ્યો, ભગવાન પરમેશ્વરે કહેલા નવ તત્ત્વો, એના વ્યવહારના ભેદો એની શ્રદ્ધામાં-શુભરાગમાં આવે છે. એથી એને વ્યવહાર કારણ તરીકે કહેવાય છે. પણ નિશ્ચય ન હોય એને વ્યવહાર કોનું ? વસ્તુ જ જ્યાં નથી ત્યાં વ્યવહાર કહેવો કોને ? એ વાત કરે છે.

મુમુક્ષુ :- ... વ્યવહાર....

ઉત્તર :- વ્યવહાર પણ કોનો વ્યવહાર ? કોનો ? માલ વિના વ્યવહાર કોનો ? પહેલી વસ્તુ જ આ છે. ચૈતન્ય જ્ઞાયકમૂર્તિ આનંદના સ્પર્શ વિના, એના સ્પર્શ વિના, આ આવ્યા વિના આ વ્યવહાર કહે કોણ પણ એને ? જાણે કોણ ? સમજાણું કાંઈ ? ઝીણી વાત ભારે. આ મોટી તકરાર છે ને અત્યારે ? વ્યવહાર કરતા કરતા થાશે. પહેલો, ચોથો, પાંચમે, છઠ્ઠે, સાતમે વ્યવહાર પછી આઠમે નિશ્ચય (હોય). અરે...! ભગવાન ! અરે...! પોતે ભગવાનઆત્મા ન હોય (ત્યાં) બીજો વ્યવહાર આવ્યો ક્યાંથી ? સમજાણું કાંઈ ?

સમ્યક્ત્વના પચીસ દોષ તથા આઠ ગુણ

વસુ મદ ટારિ, નિવારિ ત્રિશઠતા, ષટ્ર અનાયતન ત્યાગો;
શંકાદિક વસુ દોષ વિના, સંવેગાદિક ચિત પાગો.
અષ્ટ અંગ અરુ દોષ પચીસોં, તિન સંક્ષેપૈ કહિયે;
બિન જાનેતૈં દોષ ગુનનકો, કેસે તજિયે ગહિયે. ૧૧.

અન્વયાર્થ :- (વસુ) આઠ (મદ) મદનો (ટારિ) ત્યાગ કરીને, (ત્રિશઠતા) ત્રણ પ્રકારની મૂઢતાને (નિવારિ) હઠાવીને, (ષટ્ર) છ (અનાયતન) * અનાયતનોનો (ત્યાગો) ત્યાગ કરવો જોઈએ. (શંકાદિક) શંકા વગેરે (વસુ) આઠ (દોષ વિના) દોષથી રહિત થઈને (સંવેગાદિક) સંવેગ, અનુકંપા, આસ્તિક્ય અને પ્રશમમાં (ચિત) મનને (પાગો) લગાવવું જોઈએ. હવે સમક્તિના (અષ્ટ) આઠ (અંગ) અંગ (અરુ) અને (પચીસોં) દોષો છે (તિન) તેને (સંક્ષેપૈ) સંક્ષેપમાં (કહિયે) કહેવામાં આવે છે, કારણ કે (બિન જાનેતૈં) તે જાણ્યા વિના (દોષ) દોષોને (કેસે) કેવી રીતે (તજિયે) છોડીએ, અને (ગુનનકો) ગુણોને કેવી રીતે (ગહિયે) ગ્રહણ કરીએ ?

ભાવાર્થ :- ૮ મદ, ૩ મૂઢતા, ૬ અનાયતન (અધર્મ-સ્થાન) અને ૮ શંકાદિ દોષ-આ પ્રમાણે સમ્યક્ત્વના ૨૫ દોષો છે. સંવેગ, અનુકંપા, આસ્તિક્ય અને પ્રશમ સમ્યગ્દષ્ટિને હોય છે. સમ્યક્ત્વના અભિલાષી જીવે આ સમક્તિના પચીસ દોષોનો ત્યાગ કરીને, તે ભાવનાઓમાં મન લગાવવું જોઈએ. હવે સમ્યક્ત્વના આઠ ગુણો (અંગો) અને ૨૫ દોષોનું સંક્ષેપમાં વર્ણન કરવામાં આવે છે, કારણ કે જાણ્યા વગર તથા સમજ્યા વગર દોષોને કેવી રીતે છોડી શકાય અને ગુણોને કેવી રીતે ગ્રહણ કરી શકાય ?

* અનાયતન = અનૂ + આયતન = ધર્મનું સ્થાન નહિ હોવું.

હવે, ‘સમ્યક્ત્વના પચીસ દોષ તથા આઠ ગુણ.’ કહે છે, જુઓ !

વસુ મદ ટારિ, નિવારિ ત્રિશઠતા, ષટ્ અનાયતન ત્યાગો;

શંકાદિક વસુ દોષ વિના, સંવેગાદિક ચિત પાગો.

અષ્ટ અંગ અરુ દોષ પચીસોં, તિન સંક્ષેપૈ કહિયે;

બિન જાનેતૈં દોષ ગુનનકો, કૈસે તજિયે ગહિયે. ૧૧.

આ વ્યવહાર સમકિતના દોષની વાત છે, હોં ! નિશ્ચય તો આત્માની પ્રતીતિ સમ્યગ્દષ્ટિ થઈ તે નિશ્ચય છે. એની સાથે આવા દોષરહિત વ્યવહાર સમ્યગ્દર્શનનો વિકલ્પ, શુભરાગ યથાર્થ હોવો જોઈએ. કહો, સમજાણું આમાં ? આ વ્યવહાર સમકિતની વાત છે. નિશ્ચય તો એકલો અભેદ છે.

‘આઠ મદનો ત્યાગ કરીને,...’ દેખો ! વ્યવહાર સમ્યક્માં પણ આઠ મદનો ત્યાગ હોય. જ્યાં ભગવાનઆત્મા અખંડ પરિપૂર્ણ અનંતા અનંતા કેવળજ્ઞાન અને આનંદની ખાણનો સાગર જ્યાં પ્રતીતમાં લીધો એને વિકલ્પમાં અલ્પ જ્ઞાન કે બહારની ચીજનું અભિમાન હોય નહિ. સમજાણું કાંઈ ? સમકિતી ચક્રવર્તી છ ખંડના રાજમાં પડ્યા હોય, જેને ઘરે છન્નુ હજાર પદમણિ જેવી સ્ત્રી હોય, છ ખંડના રાજ હોય, સોળ હજાર દેવ તો જેની સેવા-તહેનાતમાં ઊભા હોય. સમ્યગ્દર્શન (સહિત છે). અમે આ પ્રજાથી, બીજાથી આ ઋદ્ધિએ અધિક છીએ, એમ એને અભિમાન ન હોય. આહા..હા...!

‘વસુ મદ...’ આઠ મદ. ખુલાસો આપશે. એને ટાળે. મદ હોય નહિ. સમ્યગ્દષ્ટિને વ્યવહાર સમકિતમાં પરનો મદ ન હોય. આહા..હા...! જેણે પરમેશ્વરના પડખાં જોયા. પરમેશ્વર ભગવાનઆત્માને પડખે ચડ્યો હવે એને ખામી શું છે કે પછી બહારના કોઈ અલ્પ જ્ઞાનમાં, જાતિ, કુળમાં એને અભિમાન હોય ? હોય નહિ, એમ કહે છે. જેના માખણ જેવા કાળજા નરમ.. નરમ.. નરમ.. નરમ હોય. સમજાણું કાંઈ ? આઠ મદને ટાળી ‘ત્રણ પ્રકારની મૂઢતાને હઠાવીને,...’ એનો ખુલાસો કરશે, હોં ! દેવ, ગુરુ ને ધર્મની મૂઢતા ન હોય. આત્માના ભાન છે ત્યાં એને આવા વ્યવહારમાં મૂઢતા ન હોય. સાચા સર્વજ્ઞ પરમેશ્વરદેવ, એ સિવાય બીજાને વ્યવહારમાં માને નહિ. વ્યવહારમાં (માને નહિ), નિશ્ચયમાં તો આત્મદેવ માન્યો છે. આહા..હા...!

નિર્ગ્રંથ ગુરુ દ્વિગંબર મુનિ આત્મજ્ઞાની-ધ્યાની સંવર-નિર્જરાની ઉત્કૃષ્ટ દશાએ પરિણમેલા (હોય).. સમજાય છે ? એમાં એને મુંઝવણ ન હોય કે આ ગુરુ હોય કે બીજા ગુરુ હોય ? નિર્ગ્રંથ ગુરુ મોક્ષના માર્ગમાં (હોય) એને એ સ્વીકારે. અને ધર્મ-અહિંસા. રાગની ઉત્પત્તિ માત્ર હિંસા, રાગની અનુત્પત્તિ તે અહિંસા. એમાં એને મૂઢતા ન હોય કે, આ બધા આવી દયા પાળે છે ને આવું આ કરે છે, એને કાંઈક અહિંસાનો લાભ હશે કે નહિ ? એ બરાબર સમજે. સમજાણું કાંઈ ? આહા..હા...! (એ) ત્રણ મૂઢતાને હઠાવી.

‘છ અનાયતનો...’ ધર્મના અસ્થાન-ધર્મના સ્થાન નહિ. કુદેવ-કુગુરુ-કુશાસ્ત્ર અને તેના માનનારા સેવકો. કુદેવ-કુગુરુ-કુશાસ્ત્ર અને એને માનનારા એના સેવકો, એ ત્રણ ધર્મના અસ્થાન છે. આહા..હા...! ધર્મમાં એ નિમિત્ત પણ નથી એમ કહે છે.

મુમુક્ષુ :- કુળ હોય ?

ઉત્તર :- એ વ્યવહાર સાધારણ કોઈ હોય એની વાત નથી, ઇ પહેલેથી બચાવ ન હોય. સમજાય છે ? નિશ્ચયમાં વ્યવહાર એનો આવો ચોખ્ખો હોય. સહેજ કોઈ સાધારણ મદ આદિ દોષ હોય એ વાત નહિ. પહેલેથી બચાવ ન હોય. સમજાણું કાંઈ ?

(છ અનાયતનો) ‘ત્યાગ કરવો જોઈએ.’ સમજાણું ? સમ્યગ્દષ્ટિ જીવે વ્યવહાર સમકિતમાં પણ કુદેવ-કુગુરુ-કુશાસ્ત્ર અને એના માનવાવવાળાને ધર્મમાં નિમિત્ત તરીકે પણ સ્વીકારવા ન જોઈએ. ધર્મના સ્થાન જ નથી. આ વાત જગતને આકરી છે. એનો વ્યવહાર આવો હોય. નિશ્ચય સમ્યગ્દર્શન થાય એને વ્યવહાર આવો હોય. કુદેવ-કુગુરુ-કુશાસ્ત્રનું એને અનુમોદન હોય નહિ, એના માનનારનું અનુમોદન હોય નહિ. સમજાય છે ? અત્યારે તો મોટો ફેરફાર ફેરફાર થઈ ગયો. લોકો માને છે ને આમ થાય.

‘શંકા વગેરે આઠ દોષથી રહિત થઈને...’ લ્યો ! સમજાણું ? શંકા, કંખા આદિ છે ને ? સમકિતના આઠ ગુણ છે એનાથી આઠ દોષ વિપરીત છે, એનો એને ત્યાગ હોય. ‘સંવેગ, અનુકંપા, આસ્તિક્ય અને પ્રશમમાં મનને લગાવવું જોઈએ.’ જેને વિકલ્પમાં પણ આત્માના સ્વભાવ તરફનો વેગ હોય. અકષાયભાવની અનુકંપા હોય.

સમજાય છે ? અને વિકલ્પ હોય. અકષાયભાવની અનુકંપા (હોય). કોઈ પ્રાણીને દુઃખી દેખીને અનુકંપા હોય છે. આસ્તિક્યતા હોય છે. આ બધો વ્યવહાર છે, હોં ! પ્રશમ છે અને કષાયની મંદતા (છે). એમાં એણે ચિત્તને લગાવવું જોઈએ.

‘હવે સમકિતના આઠ અંગ અને જે પચીસ દોષો છે તેને સંક્ષેપમાં કહેવામાં આવે છે, કારણ કે (બિન જાને તૈં) તે જાણ્યા વિના દોષોને કેવી રીતે છોડીયે,...’ જાણ્યા વિના આ દોષ છે, આ સર્પ છે કે વીંછી છે એ જાણ્યા વિના શી રીતે છોડવું ? એમ દોષને જાણ્યા વિના દોષ છૂટે કઈ રીતે ? ‘અને ગુણોનો કેવી રીતે ગ્રહણ કરીએ ?’ જુઓ ! ગ્રહણ-ત્યાગ છે ને ? ગ્રહણ-ત્યાગ છે ને ? વિકલ્પ છે ખરો ને ? દોષ જાણ્યા વિના છોડવું શું ? અને ગુણ જાણ્યા વિના ગુણ ગ્રહણ કરવું શું ? અંદરમાં વ્યવહાર સમકિતની વાત છે ને ? નિશ્ચય સ્વરૂપમાં તો ગ્રહણ-ત્યાગ કાંઈ છે નહિ. એ તો અખંડ જ્ઞાનમૂર્તિ ચિદાનંદની અંતર પ્રતીત, અનુભવ હોય એને ગ્રહણ-ત્યાગ હોય નહિ, એ તો વિકલ્પ વિનાની વાત છે. આ વ્યવહાર સમકિતમાં એવો વિકલ્પ હોય છે કે, આવા દોષો છોડવા જોઈએ અને આવા ગુણો ગ્રહણ કરવા જોઈએ. વ્યવહાર સમકિતમાં એવો ભાવ હોય છે.

ભાવાર્થ :- ‘૮ મદ, ૩ મૂઢતા, ૬ અનાયતન...’ અન-આયતન. આયતન એટલે સ્થાન-ઘર થાય છે. અ એટલે નહિ. એ ધર્મના ઘર નથી, ધર્મના સ્થાન નથી. ‘અને ૮ શંકાદિ દોષ-આ પ્રમાણે સમ્યક્ત્વના ૨૫ દોષો છે. સંવેગ, અનુકંપા, આસ્તિક્ય અને પ્રશમ સમ્યગ્દષ્ટિને હોય છે. સમ્યક્ત્વના અભિલાષી જીવે આ સમકિતના પચીસ દોષોનો ત્યાગ કરીને, તે ભાવનાઓમાં મન લગાવવું જોઈએ.’ પાઠમાં હતું ને ? ‘ચિત્ત પાગો.’ છે ને ? ‘સંવેગાદિક ચિત્ત પાગો. હવે સમ્યક્ત્વના આઠ ગુણો (અંગો)...’ નિઃશંક આદિ. ‘અને ૨૫ દોષોનું વર્ણન કરવામાં આવે છે, કારણ કે જાણ્યા વગર તથા સમજ્યા વગર દોષોને કેવી રીતે છોડી શકાય અને ગુણોનો કેવી રીતે ગ્રહણ કરી શકાય ?’ લ્યો ! બારમી ગાથા.

સમ્યક્ત્વના આઠ અંગો (ગુણો) અને શંકાદિ આઠ દોષોનું લક્ષણ

જિન વચ્ચે શંકા ન ધાર વૃષ, ભવ-સુખ-વાંછા ભાનૈ;
 મુનિ-તન મલિન ન દેખ ઘિનાવૈ, તત્ત્વ કુતત્ત્વ પિછાનૈ.
 નિજ ગુણ અરુ પર ઔગુણ ઢાંકે, વા નિજધર્મ બઢાવૈ;
 કામાદિક કર વૃષતૈ ચિગતે, નિજ-પરકો સુ દિઢાવૈ. ૧૨.

ગાથા ૧૩ (પૂર્વાર્ધ)

ધર્મીસોં ગૌ-વચ્છ-પ્રીતિ સમ, કર જિનધર્મ દિપાવૈ;
 ઇન ગુણતૈ વિપરીત દોષ વસુ, તિનકોં સતત ખિપાવૈ.

અન્વયાર્થ :- ૧- (જિન વચ્ચે) સર્વજદેવેકહેલાં તત્ત્વોમાં (શંકા) સંશય-સંદેહ (ન ધાર) ધારણ ન કરવો તે [નિઃશંકિત અંગ છે]. ૨- (વૃષ) ધર્મને (ધાર) ધારણ કરીને (ભવ-સુખ-વાંછા) સંસારના સુખની ઇચ્છા (ભાનૈ) કરે નહિ [તે નિઃકાંક્ષિત અંગ છે]. ૩- (મુનિ-તન) મુનિઓનાં શરીર વગેરે (મલિન) મલિન (દેખ) દેખીને (ન ઘિનાવૈ) ધૃણા ન કરવી [તે નિર્વિચિકિત્સા અંગ છે]. ૪- (તત્ત્વ-કુતત્ત્વ) સાચાં અને જૂઠાં તત્ત્વોની (પિછાનૈ) ઓળખાણ રાખે [તે અમૂઢદષ્ટિ અંગ છે]. ૫- (નિજ ગુણ) પોતાના ગુણોને (અરુ) અને (પર ઔગુણ) બીજાના અવગુણોને (ઢાંકે) છુપાવે (વા) અને (નિજધર્મ) પોતાના આત્મધર્મને (બઢાવૈ) વધારે અર્થાત્ નિર્મળ બનાવે [તે ઉપગૂહન અંગ છે]. ૬- (કામાદિક કર) કામ-વિકાર આદિ કારણોથી (વૃષતૈ) ધર્મથી (ચિગતે) ડગી જતાં (નિજ-પરકો) પોતાને અને પરને (સુ દિઢાવૈ) ફરીને એમાં દઢ કરે [તે સ્થિતિકરણ અંગ છે]. ૭- (ધર્મીસોં) પોતાના સહધર્મી જનોથી (ગૌ-વચ્છ-પ્રીતિ સમ) વાછરડાં ઉપરની ગાયની પ્રીતિની માફક (કર) પ્રેમ રાખવો [તે વાત્સલ્ય અંગ છે] અને ૮- (જિનધર્મ) જૈનધર્મની (દિપાવૈ) શોભા વધારવી તે પ્રભાવના અંગ છે. (ઇન ગુણતૈ) આ [આઠ] ગુણથી (વિપરીત) ઊલટાં (વસુ) આઠ (દોષ) દોષ છે, (તિનકોં) તે દોષોને (સતત) હંમેશાં (ખિપાવૈ) દૂર કરવા જોઈએ.

ભાવાર્થ :- [૧] તત્ત્વ આ જ છે, આમ જ છે, બીજું નથી અને બીજા પ્રકારે પણ નથી, આ પ્રમાણે યથાર્થ તત્ત્વોમાં અટલ શ્રદ્ધા થવી તે નિઃશંકિત અંગ કહેવાય છે.

નોંધ :- અવ્રતી સમ્યગ્દષ્ટિ જીવ ભોગોને ક્યારેય પણ આદરવા યોગ્ય માનતા નથી. પણ જેવી રીતે કોઈ કેદી, કેદખાનામાં ઇચ્છા વિના પણ દુઃખ સહન કરે છે, તેવી રીતે પોતાના પુરુષાર્થની નબળાઈથી ગૃહસ્થપદમાં રહે છે, પણ તેઓ રુચિપૂર્વક ભોગોની ઇચ્છા કરતા નથી, એટલે, તેમને નિઃશંકિત અને નિઃકાંક્ષિત અંગ હોવામાં કાંઈ વાંધો આવતો નથી.

[૨] ધર્મ સેવન કરી તેના બદલામાં સંસારના સુખોની ઇચ્છા ન કરવી, તેને નિઃકાંક્ષિત અંગ કહેવાય છે.

[૩] મુનિરાજ અથવા બીજા કોઈ ધર્માત્માના શરીરને મેલાં દેખીને ધૃણા ન કરવી તેને નિર્વિચિકિત્સા અંગ કહે છે.

[૪] સાચા અને ખોટા તત્ત્વોની પરીક્ષા કરીને મૂઢતાઓ અને અનાયતનોમાં ફસાવું નહિ તે અમૂઢદષ્ટિ અંગ છે.

[૫] પોતાની પ્રશંસા કરવાવાળા ગુણો અને બીજાની નિંદા કરવાવાળા દોષોને ઢાંકવા તથા આત્મધર્મને વધારવો (નિર્મળ રાખવો-દૂષિત ન થવા દેવો) તે ઉપગૂહન અંગ છે.

નોંધ :- ઉપગૂહનનું બીજું નામ ‘ઉપબૃંહણ’ પણ જિનાગમમાં આવે છે, જેથી આત્મધર્મમાં વૃદ્ધિ કરવી તેને પણ ઉપગૂહન કહેવામાં આવે છે. તે જ શ્રી અમૃતચંદ્રસૂરિએ પોતાના રચેલા “પુરુષાર્થ સિદ્ધયુપાય”ના શ્લોક નં.૨૭ માં કહ્યું છે:-

ધર્મોઽભિવર્દનીયઃ સદાત્મનો માર્દ વાદિભાવનયા ।

પરદોષનિગૂહનમપિ વિધેયમુપબૃંહણગુણાર્થમ્ ॥૨૭॥

[૬] કામ, ક્રોધ, લોભ વગેરે કોઈ પણ કારણે (સમ્યક્ત્વ અને ચારિત્રથી) બ્રષ્ટ થતી વખતે પોતાને અને બીજાને ફરીથી તેમાં સ્થિર કરવો તે સ્થિતિકરણ અંગ છે.

[૭] પોતાના સહધર્મી ઉપર, વાછરડાં ઉપર હેત રાખતી ગાયની માફક, નિરપેક્ષ

પ્રેમ કરવો તે વાત્સલ્ય અંગ છે.

[૮] અજ્ઞાન અંધકારને હટાવીને વિદ્યા, બળ વગેરેથી શાસ્ત્રોમાં કહેલ યથાયોગ્ય રીતિ પ્રમાણે અને પોતાના સામર્થ્ય પ્રમાણે જૈનધર્મનો પ્રભાવ પ્રગટ કરવો તે પ્રભાવના અંગ કહેવાય છે.

આ ગુણો (અંગો)થી ઊલટા ૧-શંકા, ૨-કાંક્ષા, ૩-વિચિકિત્સા, ૪-મૂઢદષ્ટિ, ૫-અનુપગૂહન, ૬-અસ્થિતિકરણ, ૭-અવાત્સલ્ય, ૮-અપ્રભાવના-આ સમ્યક્ત્વના આઠ દોષ છે; તેને હંમેશા દૂર કરવા જોઈએ. (ગાથા ૧૨ અને ૧૩ પૂર્વાર્ધ.)

‘સમ્યક્ત્વના આઠ અંગો (ગુણો) અને શંકાદિ આઠ દોષો...’ આ વ્યવહાર સમકિતની વાત ચાલે છે, હોં ! નિશ્ચયમાં સમકિતમાં ભેદ નથી. આ તો ભેદવાળી શ્રદ્ધામાં આવા ભેદો, દોષ હોય છે એને છોડવા જોઈએ. ન હોય, એમ.

જિન વચમેં શંકા ન ધાર વૃષ, ભવ-સુખ-વાંછા ભાનૈં;
મુનિ-તન મલિન ન દેખ ઘિનાવૈ, તત્ત્વ કુતત્ત્વ પિછાનૈ.
નિજ ગુણ અરુ પર ઔગુણ ઢાંકે, વા નિજધર્મ બઢાવૈ;
કામાદિક કર વૃષતૈં ચિગતે, નિજ-પરકો સુ દિઢાવૈ. ૧૨.

ગાથા ૧૩ (પૂર્વાર્ધ)

ધર્મીસોં ગૌ-વચ્છ-પ્રીતિ સમ, કર જિનધર્મ દિપાવૈં;
ઈન ગુણતૈં વિપરીત દોષ વસુ, તિનકોં સતત ખિપાવૈં.

‘સર્વજ્ઞદેવે કહેલાં તત્ત્વોમાં સંશય-સંદેહ ધારણ ન કરવો...’ લ્યો ! સમજાય છે ?

મુમુક્ષુ :- સંદેહ એટલે શું ?

ઉત્તર :- સંદેહ ન કરવો કે આ આમ હશે કે નહિ ? ભગવાને કહેલા તત્ત્વો એવા હશે કે નહિ ?

મુમુક્ષુ :- એમ ને એમ માની લેવા ?

ઉત્તર :- હા, સમજીને એમ ને એમ માની લેવા. સમજવા માટે આશંકા થાય, પણ આ ભગવાન સર્વજ્ઞ પરમેશ્વર જિનવરદેવ એક સમયમાં ત્રિકાળ પરમેશ્વરે જે કહ્યું તેમાં એને શંકા હોય નહિ. સર્વજ્ઞ પરમેશ્વરે ત્રણકાળ ત્રણલોક જાણ્યા છે. સમજાય છે ? બહારની વાત અત્યારે આ બધું ચંદ્ર-ઈંદ્રનું આવે છે એ બધું ગૌણ કરી નાખે. એમાં કાંઈક બીજું હશે ? એમાં શંકા કરે નહિ. સમજાણું કાંઈ ? અત્યારે તો બહુ ધમાલ ચાલી છે ને ? અમારે પંડિતજીને પૂછવું પડ્યું હતું. કેવડું લાંબુ કહે ને કેવડું કહે ? શું કહે છે ? આની સાથે મેળ કાંઈ નથી.

‘સર્વજ્ઞદેવે કહેલા તત્ત્વોમાં...’ ભગવાને કહેલા છ દ્રવ્યો, પરમેશ્વરે કહેલા છ દ્રવ્ય. અનંત આત્માઓ, અનંત પરમાણુઓ, અસંખ્યા કાળાણુઓ, એક ધર્માસ્તિકાય, અધર્માસ્તિકાય અને આકાશ. એના પેટા ભેદ તરીકે નવ તત્ત્વો. એ ભગવાને કહ્યા એમાં એને સંશય હોય નહિ. કેમકે સર્વજ્ઞપદ આત્મા જ પ્રતીતમાં આવ્યું છે એને બીજા સર્વજ્ઞે કહેલા તત્ત્વો એના જ્ઞાનમાં ભલે પ્રત્યક્ષ ન ભાસે, પણ એની શંકામાં સ્થાન હોય નહિ. સમજાણું કાંઈ ? ‘(નિઃશંકિત અંગ છે.)’ એનું નામ નિઃશંકિત અંગ છે. સમકિતનું પહેલું વ્યવહાર અંગ છે. સમજાણું ? વ્યવહારની વાત છે, હોં ! નિશ્ચયના આવ્યા શાસ્ત્રમાં ત્યાં ‘સમયસાર’માં. ત્યાં આઠ નિશ્ચય (અંગ) આવ્યા છે. આત્માની અંદરમાં. આ તો જિનવચનમાં શબ્દ પડ્યો છે ને ? પરવચન પરવસ્તુ લીધી છે ને ? આત્મામાં અંદર નિઃસંદેહ, નિઃશંક થઈ જવું. ત્યાં ‘સમયસાર’માં એ વાત છે, હોં !

(બીજું) નિઃકાંક્ષિત અંગ છે. એને કાંક્ષા-ઈચ્છા ન થાય. શંકા ન થાય. સમજાય છે ? નિઃશંક... નિઃશંક. માને ખોળે પડ્યો હોય એને શંકા ન હોય. કેમ હોય ? કોઈ મારવા આવશે તો મને બચાવશે કે નહિ બચાવે ? સર્વજ્ઞની વાણી પરમાત્માએ કહ્યું છે, ઘણા પ્રકારનું ગંભીર તત્ત્વ છે, ઊંડું છે, ઘણી અપેક્ષાવાળું છે એમ જાણીને એમાં શંકા કરે નહિ. પરમેશ્વર વીતરાગદેવ ત્રિલોકનાથ, જેને એક સેકંડના અસંખ્ય ભાગમાં પરમેશ્વરે ત્રણકાળ ત્રણલોક પ્રત્યક્ષ વીતરાગભાવે જોયા છે. સમજાય છે કાંઈ ? એવા વીતરાગ પરમેશ્વરે કહેલા તત્ત્વોને ઓળખવા તો ખરા. સમજાય છે ને ? ઓળખીને શંકા કરવી નહિ. નિઃશંકપણે પરમેશ્વર કહે છે તેને આત્માના ભાન સહિતમાં વ્યવહારમાં માનવું. સમજાણું કાંઈ ?

નિઃકાંક્ષ. ‘ધર્મને ધારણ કરીને (ભવ-સુખ-વાંછા) સંસારના સુખની ઇચ્છા કરે નહિ...’ દેખો ! સમ્યગ્દષ્ટિ ધર્મી જીવ વ્યવહાર ધર્મમાં પણ ધર્મને ધારણ કરીને ભવસુખ વાંછા (કરે નહિ). સમજાય છે ? ભવસુખ વાંછા હોય નહિ. જુઓ ! ‘વૃષ, ભવ-સુખ વાંછા ભાનૈ;’ ભવના સુખની વાંછા નાશ કરે. દેખો ! આ..હા..! ભવસુખ વાંછા. ભવના સુખની વાંછા, એમ. આત્માના આનંદની જ્યાં પ્રતીત અને ભાન થયા છે એવા જીવને વ્યવહારમાં પણ ભવના સુખની, સંસાર સુખની ઇચ્છા કરે નહિ. કહો.

મુમુક્ષુ :- ધર્મ કરવાનું પ્રયોજન શું ?

ઉત્તર :- ધર્મ કરવાનું પ્રયોજન અંદર શુદ્ધતા પ્રગટ કરવી એ. ધર્મ કરવાનું પ્રયોજન બાયડી, છોકરા મળવા છે ? ધર્મ કરે તો સુખી થશે. છોકરાને પૈસા ને ધૂળ મળે છે ? મળે છે કે દિ ? એની પાસે તો મમતા મળે છે.

અહીં તો કહે છે, ભવની ઇચ્છામાં ભવમાં સુખ જ નથી. એની વાંછા જ ન મળે. જુઓ ! ચારે ગતિમાં દુઃખમાં છે એને ઠેકાણે સુખની ઇચ્છા કરે. સ્વર્ગમાં જાઉં, દેવ થાઉં, આવું કરું એવી વાંછા ભાનૈ – નાશ કરે. એ વાંછા હોય નહિ. આહા..હા..! સમજાણું કાંઈ ? ભલે એને પુણ્યભાવ થઈ જાય અને સ્વર્ગાદિ મળે (પણ એની) વાંછા નથી. સમજાણું ? અહીં તો જ્યાં-ત્યાં માનતામાં ભગવાનને નામે ભગવાનને માને. દીકરો થાય તો આમ ચડાવીશ, ફલાણું થશે તો આમ કરીશ, કેસર ચડાવીશ. ભારોભાર કેસર, બાળક થાય તો કેસર ચડાવીશ. કરોડ રૂપિયાવાળાને લાખનું કેસર ચડાવવું હોય તો શું ? ધૂળમાંય નથી. મહા શંકાવાળો છે, કહે છે. એને આત્માનું ભાન નથી. વીતરાગદેવનો ધર્મ કેવો છે એની એને ખબર નથી. આહા..હા..! સમજાણું કાંઈ ? લ્યો, અહીંયાં માંગલિક સાંભળીએ તો સાજાં રહીએ, પરણ્યા છે એ એમ ને એમ સરખા રહે, આમ રહે, તેમ રહે.

મુમુક્ષુ :- પણ એ માંગલિક સાંભળીએ શું કરવા ?

ઉત્તર :- એ તો શુભભાવ માટે છે. એક શુભભાવ હોય છે. શુભભાવ, બસ ! એમાં એવી વાંછા ન હોય કે, વરઘોડિયા બધા સરખા રહે, આપણે બધું સુખ સરખું રહે, એવી સમક્ષિતીને વ્યવહાર સમક્ષિતમાં પણ ભવના સુખની વાંછા હોય નહિ. આહા..હા..! આ તો કેટલા સુરધન ને માવડી ને તાવડી ને... તાવડી.. તાવડી છે.

તાવડી આવે છે, મફતનો શબ્દ આવતો નથી. હજારો તાવડી, તાવડી માતા છે. ત્યાં હજારો તાવડીઓ પડી હોય. દેવી પાસે. તાવડી માને. માળા...! મૂરખના તે કાંઈ ગામ જુદાં હશે ? ભાઈ ! મૂરખના કાંઈ ગામ જુદાં હોય ? ગામદીઠ (મૂરખ) પડ્યા હોય.

મુમુક્ષુ :- નવી કે જુની ?

ઉત્તર :- નવી. એને નવી ચડાવે. હજારો પડી છે, રસ્તામાં હજારો (પડી છે). ક્યે ઠેકાણે છે ? કાંઈ ખબર છે ? ક્યાંક આવે છે. અહીં તો ઘણું ફર્યા છીએ ને ! હજારો તાવડીઓના ઢગલા. આમ આવે છે, આમ. કેટલી તાવડીઓના ઢગલા, હોં! પચાસ-પચાસ તાવડીઓના આમ મોટા ઢગલાના ઢગલા (પડ્યા હોય). દુનિયાને શું છે ? રોટલાના ભિખારી. તાવડી ચડાવીશું તો આપણને રોટલા-બોટલા સરખા મળશે. ભિખારી છે.

વીતરાગ પરમેશ્વરને માનનારા, સર્વજ્ઞદેવને માનનારાને આવી વાંછા હોય નહિ. સમજાણું કાંઈ ? આહા...હા...! કીધું નહોતું ? અમે (સંવત) ૨૦૦૬ની સાલમાં ‘સરા.. સરા’ ગયા હતા. ‘સરા’માં અપાસરામાં ઉતર્યા. લોકોને પ્રેમ તો ખરો ને ! ભલે ફેરવ્યું, પણ સૌને પૂર્વનો પ્રેમ હતો ને ! ઢોલા-વાજા લાવીને સામે સામૈયુ કર્યું. અપાસરામાં ઉતાર્યા, હોં ! નામ મોટું એટલે માણસ અપાસરામાં તો માય નહિ. મોટી નિશાળ હતી, બહુ માણસ ભેગું થયું હતું. (ત્યાંથી) પાછા વળ્યા. એનો એક માણસ અગ્રેસર છે. (ઈ કહે), માતા છે, બે હજાર રૂપિયા આપે છે, એને માંગલિક સંભળાવો. મેં કીધું, કોઈ વૃદ્ધ કાઠિયાણી, શેઠાણી હશે. બાર મહિને બે હજાર આપતી હશે. લાવને, માંગલિક સંભળાવીએ, ક્યાં ના પાડું. બહુ છોટે વ્યાખ્યાન હતું. ઓલે કાંઠે નદી અને આ કાંઠે અપાસરો. એટલે વચમાં આવતું. આપણને ખબર નહિ. જ્યાં ત્યાં આવ્યા તો મેલડી માતા. મેલડી માતા સત્ય છે. ગર્યા અંદર, મેં કીધું, આપણે તો હવે પાકું જોવું. અંદર ગર્યા તો એના લાકડાના હોય ને ? એના ઉપર હાથ મૂક્યો. મહારાજ ! આને માંગલિક સંભળાવો. એને એમ કે, મહારાજનું માંગલિક થાય તો બે હજારના પાંચ હજાર થઈ જાય. મહારાજનું માંગલિક જુદી જાતનું છે. પણ એલા આ શું છે પણ આ ? આ જૈનને ન હોય, કીધું. આવા લાકડાને માંગલિક સંભળાવવું, કોને સંભળાવવું આમાં ?

મુમુક્ષુ :- મેલડી માતાના સ્થાનમાં ?

ઉત્તર :- હા, એને ‘થાન’માં મોટું મકાન છે. દોશી કુટુંબમાં એને માને છે. સ્થાનકવાસી મેલડી માતા માને છે. એને ધૂણે, એને માને. પોષા કરનારા, સામાયિક કરનારા. એની કુળદેવી. એને મારો વિશ્વાસ ખરો ને ! મહારાજનું માંગિલક (એટલે) આ..હા..હા....! આ માણસો જુઓને કેટલું છે ! ભલે સંપ્રદાય છોડ્યો પણ એની મહિમા તો અપાર લાગે છે. એટલે મહારાજ માંગલિક સંભળાવે તો સાંભળશે. પણ કોને સંભળાવવું ? બાપા ! અરે...! ઉપરથી દેવ ઉતરે તો ધર્મી જીવ એને ઇચ્છે નહિ. શું બોલો છો ? મેં એને આમ કહ્યું, હોં ! દેવ ઉતરથી ઉતરે અને કહે કે, તને આ આપું. શું વાત (કરે) છે ? સાંભળે પાછો, હોં ! એમ નહિ કે, મહારાજ ખોટું કહે છે. દ્વેષ નહિ, અણગમો નહિ. રાત્રે પાછા ભેગા થયા ત્યારે કહે, મહારાજ ! આવું અમને ખબર નહિ, હોં ! આવું અમને ખબર નહિ. બાપુ ! ધર્મ બીજી વાતું છે, બાપા ! આ સામાયિક, પોષા કરનારા જૈન આવા મેલડીઓને માને. અમે ધર્મી છીએ. બાપા ! આ તો તું ધર્મને લજાવે છે. પણ આ વસ્તુની ખબર નહિ. આ તો નિશ્ચય વિના પણ વ્યવહારના ઠેકાણા નથી. દેવ ઉપરથી ઉતરે તોપણ તું શું કરી શકે ? મારા પુણ્ય વિના પાઈ મળે એવી નથી. અને અશાતાનો ઉદય હોય તો તું ઇન્દ્ર આવે તો ત્રણકાળમાં રોકી શકે એવો નથી. મારી શાંતિ ને પ્રતીત તો મારી પાસે છે. શું કરવું છે મારે દેવને ? સમજાણું કાંઈ ?

મુમુક્ષુ :- દેવ હોય તો રૂપિયા આપે.

ઉત્તર :- ધૂળેય રૂપિયા દેતો નથી. હમણાં કીધું ને ? છતાં ઇ તો બિચારો ચોખ્ખું કહે છે. ‘રાજકોટ’માં છે ને ? (એક ભાઈની) વહુ પાસે દેવ આવે છે. કો’ક દેવી આવે છે, પણ નામ ચોખ્ખું કહેતી નથી. આપણા (એક ભાઈ) છે ને ? એનો એક મુનિમ છે. એક દેવી આવે છે. સો, બસો, ત્રણસો રૂપિયા મૂકી જાય છે. આમ દેખાવ આપતી નથી. અત્યાર સુધી પંદર-સોળ હજાર રૂપિયા થયા છે. આમ કહી જાય કે, ત્રણસો પડ્યા છે, બસો પડ્યા છે. એટલે આ ઉપાડીને પાછો બેંકમાં મૂકી આવે, વળી આ લઈ ન જાય. સોળ હજાર થયા છે, હમણા અહીં આવ્યા હતા ત્યારે કહેતા હતા કે, સોળ હજાર થયા છે. પણ ઇ ચોખ્ખું કહે કે, જુઓ ! અમે તો દિગંબર

જૈન છીએ અને પરમેશ્વરને માનનારા છીએ. અમે કોઈને માનતા નથી. તું પૈસા મૂક તોપણ અમે માનતા નથી, એમ કહે. એ પૂછે, કોણ છો તું ? તો બોલે છે, અંબાજી. અંબાજી (ન હોય) પણ કોઈ પૂર્વનો પ્રેમ હોય. પૈસા મૂકી જાય છે. બસો, પચાસ, સો, ત્રણસો, પાંચસો. ગાદલામાં પાંચસો છે, જુઓ ! એમ કહે. (અને) નીકળે. અત્યાર સુધી સોળ હજાર થયા છે. બેંકમાં મૂક્યા. ઇ કહે, એક ફેરી પૈસા મૂક્યા અને મેં ન લીધા તો લઈ ગઈ. એટલે મૂક્યા ભેગું લઈ લઉં. બેંકમાં મૂકી આવું. પણ ચોખ્ખી વાત કરે, અમે માનીએ નહિ, હોં ! તને પગે નહિ લાગીએ. એમ કહે, ભાઈ ! હોં ! અમે કોઈને પગે નથી લાગતા. વીતરાગ પરમેશ્વર સિવાય, વીતરાગદેવના ગુરુ, સંત અને પરમાત્મા સિવાય અમે કોઈને પગે નથી લાગતા. તું કોણ છો ? કહે. તોપણ અમે પગે લાગવાના નથી. આમ પૈસાવાળા છે. આમ અત્યારે સાધારણ નોકરી કરે છે. એનો દીકરો ‘ભોપાલ’માં છે. અરે...! દેવ હોય તોપણ શું ? શું આપી દે અમને ? ધર્મીને આત્માની શ્રદ્ધા જેને છે...

મુમુક્ષુ :- રોકડા આપે... ?

ઉત્તર :- પણ રોકડા આપીને આત્માને શું થયું ? એણે શું કર્યું ? ઇ તો પુણ્ય હતા, પુણ્ય હોય તો ઇ આવે છે. આના પુણ્ય વિના એ આવે નહિ. ત્રણકાળમાં આવી શકે નહિ. અહીં પુણ્ય હોય તો આવે. (અમારે) પુણ્ય પણ જોઈતું નથી તો વળી તારા પૈસા અમારે ક્યાં જોઈએ છે ? ધર્મીની એવી શ્રદ્ધા અંદર હોય. આ તો લાલાપેઠા ઠેકાણા વિનાના. આમ કહે કે, ભગવાનને માનનારા અને માને એવા ઠેકાણા વિનાના હોય એને. આહા...! આદર કરે, હોં ! પ્રેમથી. ઘરે લઈ ગયા. મહારાજ ! ફરીને પધારજો. એમ કહે. બિચારા ભલાભોળા માણસ. આ વીતરાગ માર્ગ શું છે અને પરમેશ્વરે આત્મા શું કહ્યો ? આત્મા. એની ખબર ન મળે એને વ્યવહાર ધર્મના તો કાંઈ ઠેકાણા ન મળે. ભાઈ !

આ (ભાઈના) પૈસા લઈ ગયા. ન કીધું ? ચાર હજાર રૂપિયા ગયા છે. કેટલા ? ચાલીસ હજાર. આ પડદાવાળા, નહિ ? ઇ કહે કે, મેં મકાન લીધું. તે વહેમવાળું હતું પણ મેં તો લીધું. પણ માલ ચાલ્યો જાય. કપાટમાં માલ ભર્યો હોય ઇ ચાલ્યો જાય. રોટલા, દાળ, ભાત કર્યા હોય ઇ ચાલ્યા જાય. કપાટમાં આ શું કહેવાય લોઢાનું ?

સ્ટીલના વાસણ ત્રણ-ત્રણ હજારના ભર્યા હોય એ ચાલ્યા જાય. ચાલીસ હજારનું ગયું. પછી મકાન વેંચી નાખ્યું. શું છે ઇ કંઈ ખબર નહિ, કંઈ ખબર પડે નહિ, ચાલ્યું જાય ઇ સાચું. મકાન જેણે લીધું એને કાંઈ ન મળે. એને કાંઈ જાતું નથી. એટલે પાપનો ઉદય હોય એને જાય. એમાં કોણ બીજો કરે ? મફતનો ભ્રમણા કરે છે. ઇ વાત સાચી, એને ચાલીસ હજાર ગયા, હોં ! ઇ કહેતા હતા. સમજાણું કાંઈ ?

ધર્મી જીવ પરની કાંક્ષા કરે જ નહિ. આવો રોગ મટી જાય તો આને માનું, આનું આમ થાય તો માનું એવી ભ્રમણા અજ્ઞાનીને હોય. વ્યવહાર ધર્મમાં નિશ્ચય સમકિતીને આવી ન હોય તો અમસ્તા વ્યવહાર ધર્મવાળાને હોય નહિ. નિશ્ચય વિના પણ વ્યવહાર ધર્મવાળાને એવી કાંક્ષા હોય નહિ. સમજાણું ?

‘(ભવ-સુખ-વાંછા)...’ દેખો ! અહીં તો આખી ગતિની જ વાત કરી છે. દેવના સુખની જ ઇચ્છા નહિ. દેવના સુખની, અહીંના વર્તમાનની પૈસાની (વાત) તો ક્યાં રહી ? એવી વાંછા સમ્યગ્દષ્ટિને વ્યવહારમાં હોતી નથી. આહા..હા...! બહુ ફરી ગયું. ઘણી માન્યતા ચાલે છે ને ? ‘મહાવીરજી’માં ચાલે છે ને ? ભાઈ ! ‘મહાવીરજી’માં, ‘પદ્મપુરી’.. માણસ ધૂણે ને આ જાય. આ જૈનને નામે વીતરાગ પરમેશ્વરમાં આવા વાડામાં ચાલે. પરમેશ્વર જેને સો ઇન્દ્રો તો પૂજે છે. જેના જન્મ પહેલા માતાના પેટને સાફ કરવા ઇન્દ્રો આવે. એવા જે ભગવાન, એવા તીર્થંકર એને જ્યારે સર્વજ્ઞ (પણું) થયું અને જ્યારે જ્ઞાન થયું ને ઉપદેશ કર્યો, એવા પરમેશ્વરને માનનારાને આવી કાંક્ષા હોય નહિ. જુઓ ! ભવસુખની વાંછા કહી છે, હોં !

‘મુનિઓનાં શરીર વગેરે મલિન દેખીને...’ વગેરે કીધું છે. ‘(મુનિ તન)...’ સાચા દ્વિગંબર મુનિ હોય છે. એને આત્મધ્યાન, જ્ઞાન, આનંદનો અંદર અનુભવ હોય છે. શરીરમાં નાવા-ધોવાનું ન હોય, મેલાં શરીર પણ હોય છતાં ધર્મીને એની મલિનતા દેખીને ઘૃણા ન કરવી, દુગંધા ન હોય. શરીરની સ્થિતિ એવી છે. અશુચિથી શરીર ભરેલું છે. મુનિઓ તો આત્માની સંભાળ કરનારા છે, એને કાંઈ શરીરની સંભાળ હોતી નથી. એમ કોઈ વિષ્ટાના ઢગલા દેખે, સડેલાં કૂતરા, મીંદડાં દેખે તો ઘૃણા ન આવે. એ તો પરમાણુની પર્યાય છે, એમાં કોની દુગંધા કરવી ? સમજાણું કાંઈ ? શરીર સડે છે ને ? મોટા ભાઠા થાય છે, શું કહેવાય ઇ ? પાઠા.. પાઠા. પાઠું ગંધાય..

ગંધાય.. પણ એ તો પરમાણુની પર્યાય છે. એને એવું દેખીને દુર્ગંધા ઘૃણા ન કરે. સમજાણું કાંઈ ?

એક શેઠને એવું પાઠું થયેલું... એવું ગંધાય. શી રીતે ખાવું ? શેરો કરે. એકદમ ઉતારે. નહિતર સડી ગયેલું એટલે એટલી ગંધ મારે. એકદમ શેરો મોઢામાં નાખી દે, નહિતર ઊલટી થઈ જાય. એ શરીરની દશા (છે), બાપુ ! એ તો પરમાણુ માટી છે. એની પર્યાય કેવી થાય એ કોઈને આધારે નથી. ધર્મી જીવને એની ઘૃણા હોઈ શકે નહિ. સમજાણું કાંઈ ? (એક) ગધેડું ગંધાયેલું, સડેલું, હોં ! રાત્રે મરવાની તૈયારી. આમ શરીર ગંધાય. આ બધું સડી ગયેલું, એવું સડેલું તો આમ ગંધ મારે, હોં ! જોડેવાળા (કહે) માંગલિક સંભળાવો, મહારાજ ! તો સંભળાવ્યું.

‘(તત્ત્વ-કુતત્ત્વ) સાચાં અને જૂઠાં તત્ત્વોની ઓળખાણ રાખે તે અમૂઢદષ્ટિ...’ મુંઝાય નહિ. સમ્યગ્દષ્ટિ મુંઝાય નહિ. નિઃશંક નિમૂઢ હોય છે. નિમૂઢ-અમૂઢ. સમજાય છે ? ભગવાનના કહેલા સાચા તત્ત્વો અને એનાથી વિરુદ્ધ અજ્ઞાનીઓના કહેલા. પરમેશ્વર વીતરાગ સર્વજ્ઞદેવે કહેલા તત્ત્વો, એનાથી વિરુદ્ધ અજ્ઞાનીઓના કહેલા તત્ત્વો બેયને જાણે કે, આમાં મોટી ભૂલ છે. મુંઝાય નહિ. અજ્ઞાની તત્ત્વવાળા ગુરુ આદિ હોય (એને) હાથીને હોદ્દે પૂજે, રાજાઓ પૂજે, દેવો પૂજે તો એમ ન થાય કે, આમાં કાંઈક હશે ? આ શું છે ? એ તો બધા પુણ્યના ઠાઠ છે, એમાં ધૂળમાં શું આવ્યું ? સાચા-ખોટા તત્ત્વની પીછાણમાં ધર્મી મુંઝાય નહિ. ભાઈ ! પ્રવીણ થાય, એમ કહે છે. લીધું કે નહિ ? ‘તત્ત્વોની (પીછાણ)...’ પીછાણે (એટલે) પ્રવીણ થાય, એમાં હોશિયાર થાય. સમ્યગ્દષ્ટિ ખોટા-સાચા તત્ત્વમાં મુંઝાય નહિ. સમજાણું ? કુતત્ત્વના માનનારની આબરુ દેખે, મોટી સભા દેખે, ઓ..હો..હો...! મોટા મોટા રાજા માને છે માટે હશે કાંઈક ? હવે રાજા માને કે દેવ માને. એમાં શું છે ? દેવ પણ માને, એવા મૂઢ દેવ ન હોય ? સમજ્યા ને ?

જેને સર્વજ્ઞ પરમેશ્વર વીતરાગ પરમાત્માએ કહેલા આત્માની શ્રદ્ધા થઈ છે એને વ્યવહાર શ્રદ્ધામાં કુતત્ત્વ અને સુતત્ત્વની શંકા હોય નહિ. મુંઝાય નહિ કે, આમાં શું નિર્ણય કરવો ? એક આમ કહે, એક આમ કહે, એક આમ કહે. ઓલા કહે કે, વ્યવહારથી થાય, ઓલા કહે કે, નિશ્ચય થાય તો વ્યવહારને વ્યવહાર કહેવાય. અરે...! આ તે

શું હશે પણ આ ? ભગવાન ! નિર્ણય કરવો જોઈએ, પ્રભુ ! બાપુ ! અનંત કાળે આવું માણસપણું મળ્યું છે, આંખ્યું મીંચાઈ જઈ ક્યાંક ચાલ્યો જઈશ, બાપા ! કોઈ શરણ નથી, કોઈ શરણ નથી. સમજાણું ? વીતરાગ પરમેશ્વરે કહેલા તત્ત્વોમાં કોના કુતત્ત્વ છે અને ભગવાનના સુતત્ત્વ શું છે ? (એમાં) મુંઝાય નહિ. મેળવણી કરીને બરાબર પીછાણ કરે. સમજાણું ?

‘(નિજ ગુણ) પોતાના ગુણોને અને બીજાના અવગુણોને છુપાવે...’ આહા..હા...! શું કહે છે ? પોતાના ગુણ પ્રગટ્યા હોય એ બહાર પાડવાનો ઢંઢેરો ન પીટે. આહા..હા...! એ..ઈ...! સમજાણું ? શું કામ છે ? દુનિયા માને તો ગુણની શુદ્ધિ વધે છે ? અને ન માને ને નિંદા કરે તો કાંઈ ગુણની શુદ્ધિ ઘટી જાય છે ? ભાઈ ! સમજાણું કાંઈ ? આહા..હા...! પોતાના ગુણને ઢાંકે. આહા..હા...! સમજાણું કાંઈ ? જે ગુણ પ્રગટ્યા હોય એની પ્રસિદ્ધિ થાય તો ઠીક, દુનિયા માને તો ઠીક, દુનિયામાં વધારે ખબર પડે તો ઠીક એવી એને ભાવના હોય નહિ. (પ્રસિદ્ધિ થાય) એથી શું લાભ ? દુનિયા વધારે સ્વીકારે એથી પોતાને શું લાભ ? અને દુનિયા ન સ્વીકારે એથી એને શું નુકસાન ? આહા..હા...! સમજાણું કાંઈ ?

‘અને બીજાના અવગુણોને...’ જગતના અવગુણ છે એને બહાર પાડું તો એની હિલના થાય એવી ઇચ્છા એને હોય નહિ. એના અવગુણ બહાર પડે તો એ તો પાપનો ઉદય હશે તો લોકો એનો અનાદર કરશે. બાકી અવગુણ બહાર પડે અને છતાં એના પુણ્ય હશે તો લોકો એનો આદર કરશે. તારે શું કામ છે ? એ.. આ પ્રાણી આવો છે, આ પ્રાણી આવો છે. સમજાય છે ? બીજાના અવગુણ બહાર પાડ્યે તને લાભ શું ? તારા ગુણ બહાર પાડ્યે તને લાભ શું ? તારા ગુણ બહાર ન પડે તો તને નુકસાન શું ? અને બીજાના અવગુણ દુનિયા ન જાણે તો તને નુકસાન શું ? આહા..હા...! જુઓને વ્યવહાર સમક્રિતમાં પણ કેટલી વાત છે !

મુમુક્ષુ :- કોની વાત કરો છો ?

ઉત્તર :- આત્માની. કોની વાત કરે છે આ ? આ કોના આત્મા માટે વાત ચાલે છે ? કોની માટે વાત ચાલે છે ?

મુમુક્ષુ :- વાત કોની છે ?

ઉત્તર :- વાત આત્માની. સમજાય છે ? આહા..હા...! પેલી તમારી છોડી નહોતી આવી ? જાતિસ્મરણવાળી અહીંયાં આવી હતી ને ? હવે આવશે. એને કહીએ છીએ ખરા, લાવે ત્યારે ખરા. એની પાછી સેવાચાકરી કરવી પડે ને ? થોડુંઘણું રાખવું પડતું હશે ને ? આ બધા માણસો જોવા માગે છે. આ (ભાઈના) ઘરેથી કહેતા હતા, લ્યો ! ‘મુંબઈ’ જવાના છે ? પણ છોડી ? અહીં આવે ને, હશે કે નહિ ? અહીં તમારા મોટા બેન નથી ? આ માણસો ઝાઝા આવે તો જોશે કે નહિ ? માણસો આવશે તો જોશે તો ખરા ને ! એને માટે તો પહેલેથી કહ્યું હતું. તમારું ઘર નથી ? મોટા બેનનું નથી ? મારે તો બીજું કહેવું હતું. એનું થોડું બહાર પડ્યું તો લોકોમાં એમ થઈ ગયું કે, આહા..હા..હા...! સમજાણું ? પછી મેં એક બેનને કહ્યું કે, બેન ! આ તમારી વાત ક્યાં ? ને આ ક્યાં ? (તો કહ્યું કે), બહાર પડવામાં શું કામ છે ? આહા..હા...! ઈ વખતની શૈલી જોઈ હોય તો ખબર પડે. સમજાણું કાંઈ ? બહાર શું છે પણ ? દુનિયા માને કે લોકો ઓળખે એનું અમારે કામ શું છે ? સમજાણું કાંઈ ?

અહીં કહે છે કે, એને એ જાતનો વિકલ્પ ન હોય. પોતાના ગુણ પ્રસિદ્ધ કરવા અને બીજાના અવગુણને ઢાંકવા, ઉઘાડવા નહિ. ઉઘાડું કરીને (એને) શું નુકસાન ? તને લાભ શું ? સમજાણું ? એ સમકિતનો ગુણ છે. સમજાય છે ? બીજા બોલો વિશેષ છે ઈ કહેશે...

(શ્રોતા :- પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ !)

